

В связи с этим и в учебных заведениях необходимо преподавать *право о недрах*, как учебную дисциплину, вместо *горного права*. Это обстоятельство требует разработки новых учебников, учебных планов и программ по «*праву о недрах*» в более широком аспекте, чем горное право, с учетом наличия множества новых отношений, складывающихся в сфере изучения пользования воспроизводства и охраны недр.

Список использованных источников

1. Толковый словарь русского языка под ред. Ожегова С.И., Шведовой Н.Ю. – М., 1999. – с.939
2. Штоф А.А., Горное право. Сравнительное изложение горных законов в России и в главнейших горнопромышленных государствах Западной Европы. – СПб. 1896. – с.118
3. Стругов В.Д., Курс горного права. – СПб, 1907. – 310 с.
4. Мухитдинов Н.Б., Основы горного права. – Алма-Ата, 1983. – с.29.
5. Башмаков Г.С., Крупный шаг в развитии законодательства о недрах // Правоведение. – 1975. – №8. – С.97–103.
6. Мухитдинов Н.Б., Основы горного права. – Алма-Ата, 1983. – с.37-38.
7. Елюбаев Ж.С., Проблемы правового регулирования недропользования: отечественный опыт и зарубежная практика. // Монография. // Алматы, - 2010, с.102-103.
8. Мухитдинов Н.Б. и С.П.Мороз С.П., Горное право в Республике Казахстан. – Алматы, 2004. – с.53.
9. Бринчук М.М., Экологическое право (право окружающей среды). – М., 1999. – с.221 с.
10. Калинин И.Б. Природоресурсное право. Основные положения. – Томск, 2000. – с.160.

**АГРАРНО-ПРАВОВІ ІДЕЇ У ПРАЦЯХ
ПРОФЕСОРА ВАСИЛЯ ЛУК'ЯНОВИЧА МУНТЯНА
Коваленко Т.О.**

(доктор юридичних наук, доцент, в. о. завідувача кафедри, кафедра земельного та аграрного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка)

Анотація: В статті досліджується внесок у розвиток науки колгоспного та сільськогосподарського права радянського періоду, а також науки аграрного права України відомого українського правознавця, доктора юридичних наук, професора Василя Лук'яновича Мунтяна (1922-2015).

Ключові слова: наука колгоспного права; наука сільськогосподарського права; наука аграрного права; Василь Лук'янович Мунтян.

Аннотація: В статті досліджується вклад в розвиток науки колгоспного та сільськогосподарського права радянського періоду, а також науки аграрного права України відомого українського правознавця, доктора юридичних наук, професора Василя Лук'яновича Мунтяна (1922-2015).

Ключевые слова: наука колхозного права; наука сельскохозяйственного права; наука аграрного права; Василий Лукьянович Мунтян.

Abstract: The paper gives a revive of the contribution to the science of kolkhoz law during the Soviet period and to the science of Ukrainian agricultural law of famous Ukrainian lawyer, Doctor of Law, Professor Vasyl Lukyanovich Muntean (1922-2015).

Keywords: science of kolkhoz law; science of agricultural law; Vasyl Lukyanovich Muntean.

Здійснення аграрної і земельної реформ, зміна суті та характеру різнопланових відносин у сільському господарстві, постійні загрози продовольчій безпеці України, масове зубожіння селян зумовлюють необхідність створення ефективної в сучасних умовах періодичних аграрних криз системи аграрного права та аграрного законодавства України. Теоретичне обґрунтування напрямків розвитку аграрного законодавства та аналіз ефективності його норм є першочерговим завданням науки аграрного права України, розвитком якої займаються вчені-правники у Києві та Харкові, Львові та Одесі, Івано-Франківську та Луцьку.

Проблеми розвитку науки аграрного права України досліджувались у роботах Н. О. Багай [1; 2; 3], Т. О. Коваленко [4] та В. В. Носіка [5]. Внесок учених-юристів у розвиток аграрно-правової науки проаналізований в рамках загальних досліджень з питань розвитку юридичної науки України [6; 7; 8].

Одним із засновників сучасної української еколого-правової науки, земельно-правової та аграрно-правової науки є відомий в Україні та в інших державах доктор юридичних наук (з 1976 р.), професор (з 1978 р.) Василь Лук'янович Мунтян. Василь Лук'янович є автором більше 150 монографій, підручників та наукових статей з проблем правової охорони природи, природоресурсового, екологічного, земельного, колгоспного, сільськогосподарського та аграрного права. Ветеран Великої Вітчизняної війни, нагороджений орденами Богдана Хмельницького, Вітчизняної війни 1-го ступеня, Червоної Зірки, медалями.

В юридичній науці України були проведені спеціальні дослідження, в яких висвітлювався життєвий та творчий шлях професора В. Л. Мунтяна [9], а також еколого-правові ідеї відомого вченого [10], автором яких є учень Василя Лук'яновича професор В. В. Носік. Водночас, В. Л. Мунтян вніс непересічний внесок у розвиток колгоспного та сільськогосподарського права радянського періоду, а також українського аграрного права, що зумовлює потребу окремого аналізу розвитку аграрно-правових ідей у працях Василя Лук'яновича.

Професор Василь Лук'янович Мунтян свою науково-дослідну діяльність у царині права розпочав саме з колгоспного права. Під керівництвом професора П. Д. Індиченка він підготував і у 1960 р. захистив кандидатську дисертацію з колгоспного права на тему: “Адміністративно-правова охорона колгоспної власності”, де вперше в науці колгоспного права здійснив комплексне дослідження проблем адміністративно-правової охорони власності колгоспів; розкрив дві сторони адміністративно-правового методу охорони колгоспної власності, одна з яких спрямована на запобігання порушення майнових прав колгоспів, а інша – безпосередньо на боротьбу з конкретними правопорушеннями; запропонував встановити однакову адміністративно-правову відповідальність за правопорушення проти державної та колгоспної власності, запровадити матеріальну відповідальність осіб за незаконні угоди із землею, ввести посаду землевпорядника в колгоспах, посилити державний контроль за правильним обліком та реєстрацією земель, прийняти Положення про матеріально відповідальних осіб колгоспу.

У 1962 р. В. Л. Мунтян був запрошений на роботу на посаду доцента кафедри державного та адміністративного права юридичного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. У цей період еколого-правові та колгоспно-правові ідеї В. Л. Мунтяна проходили апробацію у навчальному процесі на юридичному факультеті Університету. Василь Лук'янович читав навчальні курси “Колгоспне право” та “Земельне право” для студентів факультету всіх форм навчання. Крім того, підготував і читав на факультеті міжнародного права та міжнародних відносин Київського державного університету навчальний курс “Аграрне право зарубіжних країн”.

З квітня 1976 р. (з деякою перервою) по 1987 р. В. Л. Мунтян очолював кафедру трудового, колгоспного і земельного права юридичного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. У 1978 р. доктору юридичних наук В. Л. Мунтяну було присвоєно вчене звання професора кафедри трудового, колгоспного і земельного права. У цей період він був головою спеціалізованої ради по захисту докторських і кандидатських дисертацій за спеціальностями цивільне право і процес, трудове право, колгоспне право, правова охорона природи, земельне право, природоресурсове право, господарське право.

Працюючи на юридичному факультеті Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, професор В. Л. Мунтян досліджував правові проблеми охорони природи, зокрема у процесі сільськогосподарського виробництва, що мало значний вплив на розвиток науки колгоспного, а згодом сільськогосподарського і аграрного права. В ряді монографічних робіт Василя Лук'яновича обґрунтовано необхідність екологізації сільськогосподарського виробництва, запобігання шкідливому впливу сільськогосподарської техніки, пестицидів, агрохімікатів на ґрунти, водні об'єкти, тваринний і рослинний світ, а через них – на здоров'я і безпеку людини.

Важливе значення для розвитку науки земельного, колгоспного, а відтак – і аграрного права мають наукові монографічні дослідження вченого “Правові питання діяльності міжколгоспних об’єднань” (1961 р.), “Адміністративно-правова охорона колгоспної власності” (1961 р.), “Правова охорона лісів Української РСР” (1964 р.), “Правова охорона ґрунтів Української РСР” (1965 р.), “Правова охорона природи Української РСР” (1966 р.), “Правова охорона тваринного світу” (1968 р.), “Правові проблеми раціонального природокористування” (1973 р.) та колективна монографія (у співавторстві з Ц. В. Бичковою) “Правове регулювання водних відносин в УРСР” (1966 р.).

Зокрема, у своїй монографії “Правова охорона лісів Української РСР” вчений звернув увагу на необхідність охорони і раціонального використання колгоспних лісів, які входили до єдиного державного лісового фонду і перебували у користуванні колгоспів без права вирубки, обґрунтував необхідність та правомірність вилучення лісів у колгоспів, які допускали самовільну рубку в лісах (див.: *Мунтян В. Л. Правова охорона лісів Української РСР. – К.: Вид-во Академії наук УРСР, 1964*). Зазначені проблеми залишаються актуальними і для науки аграрного права України, оскільки під час прискореної реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств не було належним чином врегульовано питання правового режиму лісів, які перебували у їх користуванні.

Значну увагу в своїх наукових дослідженнях професор В. Л. Мунтян приділив проблемам правової охорони ґрунтів, які у сільському господарстві є основним засобом виробництва. Аналізуючи радянське законодавство про охорону ґрунтів він наголошував, що поняття “охорона ґрунтів” необхідно розглядати, виходячи з загальних принципів охорони природи, що вимагають врахування взаємного зв’язку всіх природних ресурсів, з тим, щоб експлуатація цих ресурсів не завдавала шкоди землі. З метою збереження і раціонального використання ґрунтів у процесі сільськогосподарського виробництва, Василь Лук’янович обґрунтував доцільність віднесення всіх земель, які використовуються із сільськогосподарською метою, незалежно від того, у чиєму віданні вони перебувають і ким вони використовуються, до однієї категорії земель – сільськогосподарського призначення; запропонував встановити кримінальну відповідальність за злочинно недбале ставлення до охорони і раціонального використання земель, за невжиття заходів до припинення розвитку водної і вітрової ерозії, засолення, заболочування, заростання кущами та інших форм втрати родючості ґрунтів, за введення у сільськогосподарське використання земель, експлуатація яких може привести до згаданих вище шкідливих наслідків, за відведення невинувато великих площ орних земель для несільськогосподарських потреб, за незаконну розробку надр без відповідного дозволу, а також вніс пропозицію створити в СРСР спеціальну організацію – Службу охорони ґрунтів (див.: *Мунтян В. Л. Правова охорона ґрунтів Української РСР. – К.: Наукова думка, 1965. – 98 с.; Мунтян В. Л. Правова охорона природи Української РСР. – К.: Вид-во Київського ун-ту, 1966. – 104 с.*).

Досліджуючи правові проблеми охорони водних ресурсів, вчений запропонував кодифікувати водне законодавство у формі водного кодексу республіки, у якому серед інших питань врегулювати порядок використання вод для потреб сільського господарства та визначити правовий режим зрошувальних і осушувальних систем (право власності на зрошувальні системи, право власності на осушувальні системи, охорона зрошувальних і осушувальних систем і водогосподарських споруд) (див.: *Бичкова Ц. В., Мунтян В. Л. Правове регулювання водних відносин в УРСР. – К., 1966. – 132 с.*).

Важливе значення для розвитку науки природоохоронного і колгоспного права має проведене професором В. Л. Мунтяном дослідження проблем правової охорони тваринного світу, в якому значна увага приділена питанням правового захисту тваринного світу у процесі сільськогосподарського виробництва при використанні хімічних методів захисту сільськогосподарських рослин від шкідників і хвороб. Зокрема, вчений наголошує, що загроза від отрутохімікатів ставить вимогу законодавчо врегулювати

питання їх застосування, адже акумуляція шкідливих речовин мисливськими звірами й птахами, а також рибою, безпосередньо загрожує людині, яка споживає їх м'ясо. З метою запобігання негативному впливу сільськогосподарського виробництва на довкілля, Василь Лук'янович запропонував у спеціальному законі врегулювати межі і порядок застосування отрутохімікатів і запровадити санкції за порушення цього порядку (див.: Мунтян В. Л. *Правова охорона тваринного світу*. – К.: КДУ ім. Т. Г. Шевченка, 1968. – 108 с.).

Проблеми охорони природи у процесі сільськогосподарського виробництва, зокрема охорони ґрунтів, забруднення навколишнього середовища отрутохімікатами у сільському господарстві, хімічними засобами захисту рослин і добривами, охорони вод у процесі зрошення і удобрення, застосування хімічних засобів у сільському господарстві досліджуються і в інших монографіях та статтях вченого. Для забезпечення раціональної експлуатації природних багатств і охорони природи правовими засобами професор В. Л. Мунтян настійно обґрунтовував потребу у кодифікації не тільки спеціалізованого законодавства, але всього природоохоронного законодавства в масштабах Союзу РСР і союзних республік (див.: Мунтян В. Л. *Правові проблеми раціонального природокористування*. – К.: Вид-во Київського ун-ту, 1973. – 181 с.; Мунтян В. Л. *Правова охорона природи УРСР. Видання друге, доповнене*. – К.: Вища школа, 1982. – 232 с.).

Василем Лук'яновичем також досліджено проблеми права колгоспної власності та особливості державного управління колгоспами (див.: *Право колгоспної власності в СРСР; Роль планування і контролю в організаційно-господарському зміцненні колгоспів // Питання колгоспного права / Мунтян В. Л., Миронець І. М., Індиченко П. Д.* – К., 1960 р.), правові форми відповідальності службових осіб колгоспів (див.: Мунтян В. Л. *Правові форми відповідальності посадових осіб колгоспів // Радянське право*. – 1961. – № 2).

Після здобуття Україною Незалежності професор В. Л. Мунтян активно сприяв становленню та розвитку національної аграрно-правової науки. Так, аналізуючи розвиток аграрного законодавства України, Василь Лук'янович відзначав інтенсивний розвиток аграрної галузі права. На думку професора, факторами, що обумовлюють такий розвиток, є те, що АПК був і традиційно залишається пріоритетним напрямом української економіки, а також особливим соціальним значенням аграрних відносин, скільки вони безпосередньо стосуються таких важливих проблем, як право власності на землю, продовольча безпека та забезпечення громадян продуктами харчування. Разом з тим, чинне аграрне законодавство, незважаючи на велику кількість нормативно-правових актів, містить ряд положень, які фактично не виконуються через їхню декларативність та відсутність механізму їх застосування. У зв'язку з цим В. Л. Мунтян вказував на нагальну проблему забезпечення ефективності правових норм та їх застосування (див.: Мунтян В. Л. *Розвиток аграрного законодавства // Держава і право. Зб. наук. праць. Вип. 4.* – К., 1999; Мунтян В., Носік В., Беляневич О. *Земельне, аграрне, екологічне, господарське право у правовій системі України : історія, теорія, практика // Право України*. – 2010. – №2. – С. 287-292).

Наприкінці ХХ ст., коли економічний інтерес в експлуатації земель став визначальним фактором у землекористуванні, професор В. Л. Мунтян звернув увагу на невідкладну потребу забезпечити екологізацію земельного законодавства, метою якої є поширення екологічних вимог на правила і норми, що регламентують відносини землекористування. Такі пропозиції вченого є особливо актуальними для сучасної системи сільськогосподарського землекористування України, оскільки в умовах перманентного реформування земельних відносин, багаторічної дії мораторію на відчуження земель товарного сільськогосподарського виробництва, панування орендної форми землекористування у сільському господарстві стан земельних ресурсів нашої держави катастрофічно погіршився. Так, наприкінці 2010 р. Верховна Рада України визнала, що стан земельних ресурсів України близький до критичного: на всій території поширені процеси деградації земель, серед яких наймасштабнішими є ерозія (близько

57,5 % території), забруднення (близько 20 % території), підтоплення (близько 12 % території) [11].

На думку Василя Лук'яновича, на сучасному етапі розвитку суспільство прийшло до нового розуміння ролі законодавства при вирішенні екологічних проблем. Воно є інструментом, яке забезпечує якісний стан сприятливого для життя та здоров'я людини навколишнього природного середовища, екологічну безпеку та охорону природних ресурсів. Екологізація земельного законодавства спрямована на гармонізацію відносин суспільства і землі та відбувається шляхом впровадження в правову матерію земельно-правових актів екологічного підходу до вирішення антропогенних проблем (див.: Мунтян В. Л. *Актуальність екологізації земельного законодавства України* / В. Л. Мунтян // *Право України*. – 2012. – № 7. – С. 28-32).

Професор В. Л. Мунтян приділяв багато уваги підготовці науковців у сфері екологічного, земельного та аграрного права. Під його керівництвом були підготовлені і захищені кандидатські та докторські дисертації з питань адміністративної відповідальності за порушення земельного законодавства (Л. В. Бориславський), правових питань екологічної експертизи (В. І. Андрейцев), раціонального використання земель сільськогосподарських підприємства агропромислового комплексу (В. В. Носік), гарантій права власності на землю (О. А. Вівчаренко), правового режиму землі як об'єкта права власності (О. Г. Бондар), правової охорони земель (О. А. Вівчаренко), а також з проблем природноресурсового, екологічного, земельного, аграрного права іншими здобувачами. Василь Лук'янович тривалий час був почесним науковим співробітником Відділу проблем аграрного, земельного та екологічного права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, членом двох Спеціалізованих вчених рад по захисту докторських дисертацій (спеціальність 12.00.06 – земельне право; аграрне право; екологічне право; природноресурсне право) Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України та Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

Підводячи підсумок зазначимо, що аграрно-правові ідеї, висновки та пропозиції професора Василя Лук'яновича Мунтяна мають непересічне значення та практичну значимість для сучасного розвитку аграрного законодавства України, удосконалення його системи і структури, підвищення ефективності аграрно-правового регулювання в умовах реформування аграрних та земельних відносин, необхідності гарантування продовольчої безпеки держави, забезпечення реалізації прав селян та адаптації аграрного законодавства до вимог і стандартів ЄС.

Список використаних джерел

1. Багай Н. О. Розвиток науки аграрного права України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / Багай Надія Онуфріївна ; Львівський національний університет ім. Івана Франка. – Львів, 2002. – 243 с.
2. Багай Н. О. Розвиток науки аграрного права / Н. О. Багай // *Аграрне право України* : підручник / за ред. О. О. Погрібного. – К. : Істина, 2004. – С. 19-71.
3. Багай Н. О. Становлення та розвитку аграрного права України / Багай Н. О. // *Вісник Львівського університету. Юрид. науки*. – 2001. – Вип. 36. – С. 413-418.
4. Носік В. В. Аграрне право у національній правовій системі України : тенденції та перспективи розвитку / В. В. Носік // *Стан та перспективи розвитку аграрного права : матеріали Міжнар. наук-теор. конф., присвяченої 80-річчю д.ю.н., проф., акад. АПрН України В. З. Янчука (Київ, 26-27 травня 2005 р.)* / під ред. В. М. Єрмоленка, В. І. Курила. – Магістр-XXI сторіччя, 2005. – С. 106-109.
5. Коваленко Т. О. Розвиток науки аграрного права на юридичному факультеті Київського національного університету ім. Тараса Шевченка / Т. О. Коваленко // *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Юрид. науки*. – 2006. – Вип. 72. – С. 13-20.
6. *Юридична наука і освіта на Україні* / відп. ред. Ю. С. Шемшученко. – К. : Наукова думка, 1992. – 304 с.
7. *Вчені-юристи України : довідник*. – К., 1998. – 610 с.
8. *Визначні юристи сьогодення*. – К. : Вид. дім "Ін Юре", 2001. – 624 с.
9. Носік В. В. Життєвий і творчий шлях професора В. Л. Мунтяна / В. В. Носік // *Земельне право України. Теорія і практика*. – 2007. – № 2. – С. 63-70.
10. Носік В. В. Наукові ідеї професора Василя Лук'яновича Мунтяна : від правової охорони природи в УРСР до екологічного права України / В. В. Носік // *Право України*. – 2012. – № 7. – С. 348-354.

11. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року, затверджені Законом України від 21 грудня 2010 р. // Офіційний вісник України. – 2011. – № 3. – Ст. 158.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ

Кравченко М.Г.

(кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Київського
національного університету імені Тараса Шевченка)

Анотація. Стаття присвячена дослідженню сучасного стану та перспектив процесу адаптації законодавства України до законодавства ЄС у сфері поводження із побутовими відходами. В статті проведений аналіз чинного законодавства України у сфері поводження з відходами, положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та Директив Європейського Союзу у сфері управління відходами. Автором визначено теперішній стан адаптації законодавства України до законодавства ЄС у сфері поводження із побутовими відходами та зроблені пропозиції, щодо підвищення ефективності цього процесу.

Ключові слова: адаптація, побутові відходи, законодавство України, Європейський Союз, Угода про асоціацію.

Аннотация. Статья посвящена исследованию нынешнего состояния и перспектив процесса адаптации законодательства Украины к законодательству ЕС в сфере обращения с бытовыми отходами. В статье проведен анализ действующего законодательства Украины в сфере обращения с отходами, положений Соглашения о ассоциации между Украиной и Европейским Союзом и Директив Европейского Союза в сфере управления отходами. Автором определено нынешнее состояние адаптации законодательства Украины к законодательству ЕС в сфере обращения с бытовыми отходами и сделаны предложения по повышению эффективности этого процесса.

Ключевые слова: адаптация, бытовые отходы, законодательство Украины, Европейский Союз, Соглашение об ассоциации.

The article investigates the current state and prospects of the process of adaptation of Ukraine to the EU legislation in the field of treatment of waste. The article analyzed the current legislation of Ukraine in the field of waste management, the Association Agreement between Ukraine and the European Union and the European Union in the field of waste management.

Today, analyzing the current legislation of Ukraine, we can see significant improvements in waste management and waste management in particular. So, still not changes and additions to the Law of Ukraine "On Waste" on March 5, 1998, which were: to expand and bring in line with Directive 2008/98 / EC terminology; lay waste division into three categories: hazardous, safe, inert; establish lists of waste disposal operations and waste operations and consolidate other important provisions contained in the EU Directives. No changes to the Tax Code of Ukraine regarding environmental tax on waste disposal; not adopted technical regulations "On waste disposal", which would be based on the provisions of Directive EU.

Out of this situation, in our view, the possible conditions for joint work of the legislative and executive branches of power in Ukraine for the full and timely implementation of the commitments undertaken by Ukraine signed an Association Agreement between Ukraine and the EU and the Annexes to this Agreement, as well as the continuation of measures on adaptation of Ukraine to the EU legislation, the Agreement on Association between Ukraine and the EU Ministry, ministries and central authorities in terms and in the manner specified in the current legislation of Ukraine.

Keywords: adaptation, waste legislation Ukraine, the European Union Association Agreement.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 16 вересня 2014 р.[1] передбачає виконання низки зобов'язань українською стороною. Зокрема, мова йде про масштабний процес адаптації національного законодавства України до законодавства ЄС. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС відбувається у багатьох сферах, у тому числі, у сфері охорони навколишнього природного середовища. Одним із основних напрямків адаптації законодавства України до законодавства ЄС у сфері охорони навколишнього природного середовища є управління відходами. Використана в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС категорія «управління відходами», безперечно, стосується різних видів відходів у тому числі і побутових, тому